

17. Orthodox Readings of Augustine. Edited by George E. Demacopoulos and Aristotle Papanikolaou. – New York: St. Vladimir's Seminary Press, 2008. – 304 p.
18. Papanikolaou A. The Mystical as Political: Democracy and Non-Radical Orthodoxy. – Notre Dame, IN: Notre Dame University Press, 2012. – 248 p.

УДК 322

Висоцька Т.М.
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА УКРАЇНИ: ЯК РЕАЛЬНІСТЬ І ОБРАЗ МАЙБУТНЬОГО

У статті аналізуються ключові моменти перебудови церковного життя з метою активізації новоствореної автокефальної Православної Церкви України. Зокрема наголошується на необхідності потужного включення у життя Церкви парафіян, парафій та священства. Поява і розбудова ПЦУ розглядається у нерозривному зв'язку з непротими процесами, що протікають в українському суспільстві та державі, а також розцінюються як фактор консолідації української політичної нації.

Ключові слова: 10 тез для ПЦУ, активізація парафіяльного життя, церковна освіта і просвітництво, співіснування в Україні двох канонічних православних юрисдикцій.

Высоцкая Т. Православная Церковь Украины: как реальность и образ будущего. В статье анализируются ключевые моменты перестройки церковной жизни с целью активизации новообразованной автокефальной Православной Церкви Украины. В частности делается ударение на необходимости мощного включения в жизнь Церкви прихожан, приходов и священства. Появление и укрепление ПЦУ рассматривается в неразрывной связи с непротыми процессами, происходящими в украинском обществе и государстве, а также расценивается как фактор консолидации украинской политической нации.

Ключевые слова: 10 тезисов для ПЦУ, активизация приходской жизни, церковное образование и просвещение, сосуществование в Украине двух канонических православных юрисдикций.

Vysotsky T. Orthodox church of Ukraine: as reality and image of the future. The article deals with the key aspects of church life reorganization in order to intensify a newly created autocephalous Orthodox Church of Ukraine (OCU). It is especially noted the necessity of powerful involvement of the congregation, communities and clergy into the Church life. The creation and building up of the Orthodox Church of Ukraine is analysed in its indissoluble connection to the complex processes, which take place in Ukrainian society and state, and they are also viewed to be the factor for consolidation of Ukrainian political nation.

Key words: 10 Theses for the OCU, intensification of the life of congregation,

Church education, coexistence of two canonical Orthodox jurisdiction in Ukraine.

Актуальність теми дослідження. Після отримання Томосу про автокефалію Православної Церкви України в духовно-релігійному житті нашої країни почала утверджуватися нова реальність, що зводиться до співіснування в Україні двох канонічних православних юрисдикцій в особі Православної Церкви України та Української Православної Церкви у єдності з Московським Патріархатом. Судячи з усього цей феномен буде носити характер довготривалого явища, що на довгі роки визначатиме характер релігійно-церковного життя в Україні і позначатиметься на суспільно-політичному і духовно-культурному розвитку українського суспільства.

Мета і завдання статі. Метою статті є аналіз ключових моментів трансформацій церковного життя, які відбуваються з метою активізації діяльності новоствореної автокефальної Православної Церкви України, включення у життя Церкви парафіян, парафій та священства.

Стан розробки проблеми. Уже сьогодні є очевидним, що становлення Православної Церкви України не буде тріумфальною ходою цієї новоствореної православної церковної структури, що має усі історичні, ментальні, канонічні та інші підстави для більш швидкого утвердження в Україні. За понад рік актуалізації питання щодо надання автокефалії православним в Україні, що відбулася після Великодніх свят 2018 року та реалізації цього проекту у вигляді Томоса Вселенського Патріархату про дарування автокефалії Православній Церкві України до її складу влилося лише близько п'ятисот парафій УПЦ Московського Патріархату. Іншими словами обвального переходу віруючих та парафій УПЦ до новоствореної структури не сталося. Якщо додати до цього очевидні внутрішні негаразди в ПЦУ, консолідацію прихильників УПЦ Московського Патріархату, міжнародну блокаду нової Церкви, опір розбудові нової Церкви з боку монастирів, єпископату та священства УПЦ МП, зміну політичного режиму, недолугість законодавчої та нормативно-правової бази, покликаної сприяти врегулюванню міжправославних протиріч тощо, стане зрозумілим, що утвердження і розвиток Православної Церкви України не буде простим і вимагатиме чималих зусиль як від її священноначалля, єпископату, священно- і церковнослужителів, так і від вірних для того аби ПЦУ постала в Україні як домінуюча величина її духовно-релігійного життя та утвердилася у середовищі світового православ'я.

На даний час ми вже маємо перед собою кілька системних спроб зміцнити новостворену церкву, серед яких особливе місце посідає документ з промовистою назвою «10 тез для ПЦУ» сформований ініціативною групою священства та мирян ПЦУ і оприлюднений як документ з пропозиціями порядку денного для новоствореної автокефальної Церкви напередодні інтронізації її Глави Блаженнішого митрополита Київського і всієї України Епіфанія [1]. Цей документ потребує прискіпливої оцінки з кількох причин. По-перше, він є першим у своєму роді і претендує на роль документу програмного характеру, по-друге, його автори висувають і обстоюють ряд ідей, які мали б слугувати відродженню національних особливостей українського православ'я, по-третє – корективи, які вони пропонують, мали б модернізувати православну церкву, зробити її більш контекстуальною щодо сучасного світу, по-четверте, цей документ спрямований на побудову нових механізмів взаємодії ПЦУ із «світом», державою і суспільством, а

також на синергетичну модель співпраці єпископату, священства і парафіян всередині самої церкви.

Основний виклад матеріалу. Як концентрований виклад варіанту програми розвитку ПЦУ «10 тез» стали помітним явищем церковно-суспільного життя в Україні і як такі потребують поглибленої уваги експертного (і не лише фейсбук-спільноти) середовища. «10 тез» стали початком серйозної дискусії навколо питання побудови Православної Церкви України і як такі вони повинні аналізуватися як з точки зору можливих позитивних змін у Церкві, так і з точки зору відсепаровування окремих забаганок їх авторів, які не лише не стануть в нагоді новоствореній Церкві, але і гальмуватимуть, з нашої точки зору, її розвиток і входження у сучасний світ.

Отже вдамося до аналізу самого документу, дослідивши послідовно усі десять запропонованих авторами тез [1]. Природно, що характер і обсяг цієї публікації не може претендувати на роль глибокого дослідження висловлених авторами ідей тому, автор зарання перепрошує за певну фрагментарність викладу своїх думок. У даному випадку ми зможемо торкнутися лише головного.

Перша теза стосується утвердження «справжньої соборності» [2, с. 231-248] новоствореній Церкви. Вона не вимагає коментарів і не є приводом для найменших суперечок, особливо з урахуванням того, що усі без виключення історики українського православ'я вказують на її «соборноправний» чи «народоправний» характер [Там само]. Автори не подають нам ні чітких юридично-правових, звичаєвих чи, принаймні, морально-етичних засад процесу зміцнення соборності Церкви, аби ліквідувати чи послабити жорстку ієрархічність між єпископами, священниками та мирянами «яка походить з часів самодержав'я».

Природно, що перша з десяти тез є лише тезою, а не розгорнутою програмою відродження справжньої соборності в ПЦУ. Однак і в такому разі вона мала б хоча б імпліцитно включати в себе ті реальні кроки, які слід було б ужити для досягнення поставленої мети. Крім цього автори тез мали б визначити ту міру «децентралізації» церковного життя, що, з одного боку, максимально б демократизувала церковне життя, а з другого – залишала б Церкву ієрархічною організацією, здатною до існування як окрема суспільна інституція із своїми завданнями і цілями.

Друга теза стосується проблем активізації парафіяльного життя та євхаристійного відродження, що є основою існування і діяльності всякої християнської спільноти. Ці питання давно постали перед православними (і не лише) Церквами. В Руській Православній Церкві, яка була ще з часу петровських реформ генетичним попередником православних церков сучасної України, ці питання стояли особливо гостро. Причина цього явища витікає із усієї попередньої історії Церкви, коли ще раніше, а особливо в т. з. синодальний період, а тим паче в роки радянської влади. Тоді ні церковна, ні світська влада не були зацікавлені в розбудові парафіяльного життя, а т. з. «горизонтальні зв'язки» між священством і віруючими, а особливо між віруючими, майже повністю заміщалися «вертикальними зв'язками» між людиною і Богом. Ті поодинокі спроби розвитку контактності між священником і віруючим та побудованої на цьому парафіяльної активності були радше виключенням, а не правилами чи провідним трендом у розвитку Церкви. Таке могли собі дозволити лише поодинокі церковні діячі, які мали особливий статус у Церкві, скажімо, Іоан Кронштадський чи пізніше о. Олександр Мень. У решті ж

випадків надмірна активізація парафіяльного життя витрактовувалася як вияв нездорового лідерства парафіяльного священства або, пізніше, як база для дисиденства.

Насправді майже все і майже завжди у цій справі залежало від парафіяльного духовенства. Бо воно і лише воно було тим справжнім духовно-організаційним двигуном, що рухав парафіяльне життя від пасивно-сонного споглядання богослужіння і обрядових дій духовенства до активного спілкування одновірців.

У цьому зв'язку буде корисним нагадати, що, наприклад, рішення Архієрейського собору РПЦ 1961 року спровокованого черговим сплеском хрущовської атеїстичної кампанії, були спрямовані саме на повне і цілковите виключення священства із парафіяльного життя. Вони перетворювали священника на кого завгодно – лектора, «требоисполнителя» чи споглядателя парафіяльного життя, а ніяк не його організатора, натхненника і лідера.

Насправді ж Церква завжди потребувала саме активного парафіяльного священства. Досить згадати роботи сімдесятих років минулого століття о. М. Заболотського, В. Борового та інших членів групи митрополита Никодима (Ротова), які розвивали його «несвоєчасні думки» у своїх публікаціях в тодішньому рупорі церкви «Журналі Московської Патріархії» [3, с. 34-56]. Щоправда вони більшою мірою являли собою духовно-інтелектуальні конструкції майбутнього, а не були відображенням реальних процесів у самій Церкві.

Відтак можна вважати, що ключ до розв'язання проблем сформульованих авторами «10 тез» щодо організації парафіяльного життя, переважно лежить у підготовці і вихованні парафіяльного духовенства та, можливо частково, у корекції звичаєвої сфери життя Церкви, адже жоден церковний документ не заперечує парафіяльної активності духовенства, справа полягає лише у пошуку його адекватних форм у справі збереження і розвитку інституту сім'ї, позашкільної освіти, проведення соціальних акцій чи, скажімо, в організації священником тривіального весняного прибирання у своєму селі, селищі, містечку чи місті, що прийшло б на зміну почившому в Бозі «комуністичному суботнику». А чим як не полем парафіяльної активності може стати наведення ладу на наших вкрай запущених кладовищах, чи створення різнопрофільних літніх таборів для дітей та молоді або аналогів незаслужено забутих «тимурівських команд». Перелік можна продовжити до безкінечності, але факт залишається фактом, що не «Синдесмос», як чисто поверхнєве явище церковного життя, розбудить усю Церкву, а розумний, освічений і активний парафіяльний священник, який не побоїться стати більшою мірою схожим на своїх парафіян і спробувати краще і ефективніше організувати їхнє життя, стати на чолі «громадської толоки», що може проходити практично в будь-якому сегменті суспільного життя. Це тим більш можливо, що у богословському сенсі православні, та і не лише православні Церкви, у своїх концептуальних викладах уже давно окреслили коло суспільних проблем, які християнство вважає такими, до розв'язання яких Церква не просто може, а зобов'язана долучитися [5, с. 35-37].

Окремо слід сказати про духовно-релігійну освіченість парафіян. Вона як і воцерковлення та здобуття власного релігійного досвіду парафіянами знову ж таки переважним чином залежить від священства. Нині у православному середовищі України відповідно до статистичних даних, підготовлених Департаментом у справах релігій та національностей Мінкультури України діє понад 13 тис. [6, с. 3] недільних церковних

шкіл. Це значний просвітницький і освітній ресурс, однак, знову ж таки за умови їхньої якісної роботи, що залежить у абсолютній більшості випадків від парафіяльного священства. Сьогодні можна сміливо стверджувати, що за нинішніх умов життя ці школи можуть перетворитися не лише в осередки духовно-релігійного просвітництва і освіти як для дітей, так і для дорослих. Вони можуть перерости в центри культурно-освітньої та гурткової роботи, що будуть співмірними за своїм впливом із світською школою. Це абсолютно реально, особливо в умовах сільських і селищних населених пунктів.

Ця робота, якщо вона буде якісно організована, може вказати і на підходи до подолання такого явища як «номінальні православні», що складає суть третьої тези аналізованого нами документу. Цілком очевидно, що парафіяни повинні брати різноманітну участь у житті Церкви, надто на парафіяльному рівні. Вони мають бути освіченими як у світському, так і у релігійно-духовному сенсі. Однак ці побажання не втіляться у життя самі. У нас є непростий досвід їхнього розв'язання за прикладом Римо-Католицької Церкви, що зуміла вдихнути активність у життя парафій і активізувати роль парафіян, завдяки відповідним напрацюванням і рішенням II Ватиканського собору, внаслідок якого в церкві постав інститут «апостолату мирян», зросла активність жінок, дітей, юнацтва тощо. У православних тут немає іншого шляху, як соборним розумом визначити відповідну перспективу розвитку парафіяльного життя і участі у ньому парафіян, священно – та церковнослужителів.

Четверта теза піднімає питання якісного перекладу фундаментальних релігійних джерел, богослужбової літератури, а також питань балансів у мові богослужіння та відродження українських літургійних традицій. Почнемо з того, що попри багаторічну діяльність в Україні «Біблійного Товариства», ні Святе Письмо, ні тим більше Богослужбова література так до ладу і не були перекладені сучасною українською мовою. В цьому немає нічого дивного якщо взяти до уваги нищівну дію довготривалої пори державного атеїзму, що розпочалася у 1917 році і по великому рахунку не закінчилася і по-сьогодні. Його метою саме і було винищення в Церкві інтелекту і живої діяльності церковних структур, першою серед яких були парафії, духовні школи, а вже згодом монастирі, управлінські структури, братства, місії, церковна преса тощо. З урахуванням цих наслідків можна стверджувати, що остання серйозна спроба перекладу українською мовою Біблії та річного і добового кола богослужбової літератури була здійснена сто років тому Гетьманом П. Скоропадським, однак з відомих причин і вона не була завершена. В ті часи в Україні ще було достатньо інтелектуально-богословських шкіл та професури світських навчальних закладів із знанням древніх мов, аби здійснити ці переклади не з російських джерел, а безпосередньо з першоджерел. Нині таких можливостей в Україні ще немає, тому ми і послуговуємося інтелектуальними здобутками П. Куліша, І. Пулюя, І. Нечуй-Левицького, І. Огієнка, Р. Турконяка, Патріарха Філарета та багатьох інших, хто доклав руку до перекладів Біблії та богослужбової літератури. До слова сказати на загал церковно-експертне середовище найвище оцінює саме переклад Біблії Патріарха Філарета, і не в останню чергу завдяки відсутності у тексті Святого Письма мовних архаїзмів, які часто-густо трапляються у інших перекладах Біблії.

Підсумовуючи сказане висловимо невтішну думку щодо того, що така як слід перекладацька робота у цьому напрямку у нас іще попереду. Вона буде здійснена тим

швидше, чим швидше зростатимуть інтелектуальні сили української церкви у поєднанні з відповідними можливостями світських університетів та відповідних наукових установ. Принагідно зазначимо, що робота з перекладу Біблії та богослужбової літератури українською мовою була б добрим простором для поєднання інтелектуальних можливостей ПЦУ з УПЦ Московського Патріархату.

Якщо питання перекладу фундаментальних православно-богословських джерел виглядає як справді актуальне завдання для сучасного українського православ'я, то до питання мови богослужіння, на наше переконання, слід було б поставитися обережніше і зваженіше. Тут безальтернативним є лише твердження щодо мови проповіді. В українській церкві проповідь має виголошуватися українською мовою, природно, з урахуванням потреб національних меншин в т. ч. і російськомовних громадян України. ПЦУ повинна стати провідницею зміцнення позицій української мови як в Україні так і за кордоном.

Питання ж мови богослужіння дебатуються безперервно в усіх православних церквах, оскільки постійно іде пошук балансу між традиційним, усталеним і новим. З одного боку, православні церкви воліючи відрізнятись у питанні використання мови богослужіння від вживання мовного матеріалу, яким послуговується «світ», самі прагнуть до застосування древніх мовних форм та архаїки. Однак, з другого боку – вони хочуть бути краще зрозумілими для парафіян, які беруть участь у богослужіннях. Звідси і виникає їхнє постійне бажання вибудувати баланси у питанні застосування мови богослужіння на межі старого і нового. У нашому ж випадку ідеться іще і про змагання між українською і російською мовними домінантами у православній богослужбовій мові, що триває уже понад три століття.

Природно, що питання повної визначеності Церкви у застосуванні відповідних елементів мови богослужіння є питанням надважливим і стратегічним. Однак, попри усю його важливість слід зазначити, що його розв'язання не терпить поспіху, натомість вимагаючи всебічного обдумування і тривалої внутрішньої дискусії. З метою його розв'язання, на наше переконання, священноначаллю ПЦУ слід було б утворити спеціальну церковно-світську комісію, об'єднавши у її рядах церковних і світських фахівців на основі угоди, скажімо, з відповідними академічними установами, такими як Інститут української мови, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології та іншими науковими осередками. Така співпраця стала б корисною і у справі відродження національних особливостей богослужбової та обрядової практики діяльності православної церкви в українському середовищі.

П'ята теза стосується питання вивчення та знання Святого Письма у середовищі парафіян не викликає жодних заперечень. Однак, тут слід пам'ятати, що в традиції православних церков відсутні механізми і мотивація парафіян до поглибленого вивчення як Святого Писання, так і Священного Передання. Їх просто слід створити, залучивши до цієї роботи парафіяльне священство, систему церковної освіти і просвітництва, і, насамкінець, подбати про те, щоб Біблія потрапила в кожную сім'ю як у вигляді книжки, так і через телевізійний екран та соціальні мережі.

На відміну від ясної і цілком зрозумілої п'ятої тези автори «10 тез для ПЦУ» пропонують складну і незрозумілу шосту тезу про необхідність відходу від парадигми

«...церковно-державних відносин»,... будь якої «симфонії» візантійського чи західного типу», відмови від політизації Церкви [1].

Ми абсолютно переконані в тому, що ця думка сформульована під тиском знань про наслідки синодального періоду життя православної Церкви, радянського періоду її буття та спроб українського політикуму використати Церкву, як механізм активізації електорального фактору. В цій тезі відбилися усі можливі «фобії» щодо загроз втрати Церквою своєї назалежності і ідентичності, аж до протиставлення її українській державі, яка за визначенням мала б працювати на добробут своїх громадян, дбати про їхню безпеку і процвітання. І хоч вона поки-що не є такою, це не дає права закривати очі на той факт, що релігійні свободи і цілковита інституційна автономність Церкви є українською реальністю і чи не єдиним відчутним досягненням у галузі людських свобод і утвердження реальної демократії за роки незалежності нашої держави.

Церква як суспільний інститут, що має подвійну природу, покликана давати людині відповіді на ті питання, на які їй не здатна відповісти жодна суспільна інституція крім неї. Тому не викликає сумніву твердження авторів «10 тез» про те, що «...Православна Церква в Україні має свідчити про Царство Боже, про Його Правду, а не про минуще світу цього» [1]. Однак, порада щодо пріоритетності співпраці Церкви з інститутами громадянського суспільства перед співробітництвом з державою, виглядає уже не так переконливо. І якщо додати сюди відкидання «симфонії» (тобто мирного і солідарного співіснування Церкви з державою, що не заперечує морального контролю першої над другою), то виходить якась порада для Церкви, що межує з її революційним несприйняттям держави чи навіть протидії їй. І навіть згадка про роль Церкви на Майданах ні в чому не переконує, адже Майдани як вияви соціально-політичних збурень в українському суспільстві є виявом радше аномалій, а не нормального і еволюційного розвитку суспільства, держави і Церкви. Природно, що Церква повинна зберігати за собою природне право критики і морального осуду влади аж до підтримки або ініціювання громадянської непокори владі, якщо остання цього заслуговує, однак більш природно виглядала б співпраця Церкви і держави по недопущенню таких аномалій у діях влади, що ведуть до спротиву народу і Церкви державі і владі. Сподіваймося, що саме таку позицію намагалися сформулювати автори «10 тез» у питанні «церковно-державних відносин».

Що ж до неприпустимості політизації Церкви, то ми пропонуємо авторам тез поглянути на цю проблему дещо ширше. Чому учить нас досвід нашої новітньої історії та історія інших країн? Тому, що голос Церкви, як суспільної інституції, повинен звучати не бек-вокалом, а власним сильним голосом у хорі політичних голосів, що претендують на лідерство у розбудові того чи іншого суспільства і визначенні політичних пріоритетів у їхньому розвитку.

Сьогодні погано і недолуго виглядають спроби долучити віруючих до підтримки тієї чи іншої політичної сили шляхом компліментарних дій спрямованих на них та їхні Церкви, або спроби прямого підкупу релігійних організацій заради підтримки на виборах чи створення псевдорелігійних партій по типу Християнсько-демократичної партії України чи Партії мусульман України. Однак ми не можемо зрозуміти, що було б поганого в тому, якби релігійне середовище України, народило власну партію (чи партії), які б увійшовши у владу і змогли б щиро обстоювати власні цінності, пропагувати їх і

втілювати у політичне, економічне та соціальне життя. Тим більше, що ми маємо безліч таких прикладів, коли партії побудовані на основі духовно-релігійних принципів, відіграють стабілізуючу і творчо-життєстверджуючу роль у функціонуванні передових суспільств і держав, а держави ці, у свою чергу, надають Церквам відчутну фінансову допомогу не боячись при цьому порушити конституційний принцип відокремлення Церкви від держави і залишаючись світськими за своєю суттю.

Сьома і восьма тези так тісно пов'язані між собою, що ми дозволимо собі проаналізувати їх зміст разом. В них ідеться про підзвітність, відкритість та забезпечення від зловживання владою у Церкві, а також про відкритість церковних бюджетів на різних рівнях церковної організації та розширення можливостей соціального служіння Церкви. Ці питання відносяться до категорії вічних і без спільних зусиль єпископату, чернецтва, священства і віруючих вони слабо піддаються вирішенню. Сьогодні, за умови можливого вільного переходу православних парафій з однієї юрисдикції в другу питання взаємовідносин всередині наших православних церков набувають нового звучання і це добре. Надмірна жорсткість єпископату у ставленні до священства, а священства до парафіян, стає майже неможливою, оскільки може загрожувати переходам парафій у іншу юрисдикцію. День від дня між ПЦУ та УПЦ зростатиме змагальність в усіх сферах духовно-релігійного життя, що обернеться благом для усіх православних в Україні.

Щодо відкритості бюджетів у Церкві то нині це питання знаходиться в сегменті народних мрій. Ми стверджуємо це з кількох причин. По-перше, нам слід пам'ятати, що ми живемо в країні де питання державного, регіональних і місцевих бюджетів є чи не найбільшою таємницею, більшою навіть за державну таємницю. Згадаймо хоча б «бюджетні ночі» українського парламенту і тоді ми зможемо точніше назвати історичний проміжок, що відділяє нас від прозорості церковних бюджетів, де віками укорінилися «сірі», «тіньові» та інші схеми розподілу коштів, що надійно сховані від людей. Тим більше, що єпископські «мерседеси», надмірна любов до дорогоцінностей не лише в церковних аксесуарах та елементарному проїданні церковних грошей входять і ще довго входитимуть у антагоністичне протиріччя з бажаннями церковного люду насолодитися відкритістю церковних бюджетів.

Від ступеню відкритості церковних бюджетів великою мірою залежить якість і розмах соціальної роботи Церкви. Однак рано чи пізно держава визнає у особі Церкви інститут здатний можливо найефективніше реалізувати соціально значущі акції і спрямує частину коштів бюджетів усіх рівнів до Церкви, яка ефективно їх витратить. Таке поєднання зусиль Церкви і держави наші Церкви і релігійні організації повинні лише вітати. Це певною мірою стосується і Православної Церкви України.

Дев'яту тезу щодо реформи церковної освіти ми можемо лише палко підтримати, так само як і заключну тезу про налагодження діалогу між двома канонічними православними юрисдикціями в Україні. Ми переконані, що тут не може обійтися без медіаторської функції держави, громадських організацій, інтелігенції і простого люду, бо усі їхні зусилля спрямовані до благородної мети – консолідації українського суспільства, становлення української політичної нації, переборювання кризи нашої національної ідентичності, побудову сильної Української держави і авторитетної і впливової Православної Церкви України бо ми, як прийнято говорити у народі, того варті.

Десята теза цілком вірно звертає увагу на велике значенні діалогічності, яка, до речі, стала сьогодні єдиною ефективною формою місіонерства. Без діалогу з іншими юрисдикція, конфесіями, релігіями, суспільством сучасна православна Церква не може існувати, що і було всіляко обґрунтована в документах Всеpravославного собору на Криті [7].

Висновки. В цілому огляд запропонованих шляхів розвитку ПЦУ показує наявність стійкого вектору розвитку в бік відкритого типу релігійності. Це в цілому збігається з програмним бачення перспектив православ'я у документах Всеpravославного собору 2016 року. Також можемо відмітити повну суголосність з національним та соціальним розвитком, як він бачиться українському громадянському суспільству в складних умовах сьогодення.

Література:

1. 10 тез для ПЦУ – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу в Інтерн.: https://tris.org.ua/ua/index/all_news/orthodox/ocu/74547/.
2. *Власовський І.* Нарис історії Української Православної Церкви: У 4 т. 5 кн. / Іван Власовський. - К.: Вид. Української Православної Церкви Київського Патріархату, 1998. – Т. 4. – Частина 1 (XX ст.). – 384 с.
3. *Бондаренко В. Д.* Современное православие: тенденции эволюции / В. Д. Бондаренко. – Симферополь: Таврия, 1989. – 176 с.
4. Основи соціальної концепції УПЦ. – К., 2002.
5. Статистичний звіт Департаменту у справах релігії та національностей за 2018 р. – Рукопис. Архів автора. – 58 с.
6. Документи Святого і Великого Собору Православної Церкви. – К. : Дух і Літера, 2016. – 112 с.

УДК 130. 2

Картаєв В.В.

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

ВІДКРИТИЙ ТЕЇЗМ І ГЕРМЕНЕВТИЧНИЙ ПІДХІД ГРЕГА БОЙДА

У статті автор аналізує герменевтичний підхід одного з провідних представників відкритого теїзму, Грега Бойда. На шляху реалізації цієї мети він описує деякі екзегетичні рішення через які відкриті теїсти приходять до своїх висновків, описує класичний герменевтичний підхід до «антропоморфічних» уривків Біблії, аналізує критику класичної герменевтики відкритими теїстами, аналізує герменевтику Бойда в світлі критики з боку класичних теїстів.

Ключові поняття: відкритий теїзм, герменевтика, провидіння, антропоморфізм

Картаєв В.. Открытый теизм и герменевтический подход Грега Бойда. В статье автор анализирует герменевтический подход одного из ведущих представителей открытого теизма, Грега Бойда. На пути реализации этой цели он описывает некоторые экзегетические решение через открытые теисты приходят к